

Vénus
Khoury-Ghata
**POSLJEDNJI
MANDELJŠTAMOVI
DANI**

S francuskoga prevela
Vera Vujović

Zagreb, 2025.

disput

Ležeći mjesecima na dasci umjesto madraca, Mandeljštam se pita je li mrtav ili još živ.

Nakon prvih mjesec dana prestao je brojiti.

Manje bolesni susjedi mogli bi mu reći je li još živ.

Ali tifus pustoši logorom.

Od četvorice deportiranih oboljela su trojica.

Nerazlučivi mirisi znoja, mokraće, proljeva.

Ni seoski radnici ni osuđenici za prijestup, nitko od deportiranih ne zna tko je Mandeljštam. Jedini je intelektualac u grupi.

Susjed mu svakog jutra podigne ruku kod podjele kruha, ali njegov dio zadrži za sebe.

Pjesnik Osip Mandeljštam nije gladan.

Nije žedan.

Pjesnik Mandeljštam samo želi slušati nepravilne otkucaje svojega bolesnog srca.

U dobi od četrdeset sedam izgleda kao da mu je dvostruko toliko.

Da je mrtav, njegov susjed po ležaju nastavio bi mu dizati ruku da uzme njegovu porciju kruha.

Kako nije u stanju govoriti, Mandeljštam se nije u stanju tomu suprotstaviti.

Usne mu zamuckuju, no iz usta ništa ne izađe.

Recitira istu pjesmu o strahu od smrti pred sobom.

Ponavlja je i dok spava i kad se zgodi da sanja.

U labirintu je.

Oprezno korača da se ne dotakne sa zidovima ljepljivim od vlage.

Neki čovjek ga slijedi.

Korak mu je težak, zaglušan.

“E, imam te.”

Mandeljštam se okrene i prepozna Staljina po njegovim brkovima.

“Imat ćeš jedino moj leš, moja pjesma o tebi će me nadživjeti.

Zabrana rada, objavljivanja, progon od grada do grada, premetačine, uhićivanja, torture, izgon, hladnoća, glad. Svemu si me podvrgnuo, trideset godina već, ali je moja pjesma jača od tebe. Hoćeš da ti je odrecitiram:

*Čuje se samo kremaljska zvijer
Ubojica i ljudožder...”*

“Stani! Znam kako ide dalje.”

Staljin se smije kao na dobru šalu.

Od njegova smijeha drhte zidovi, drhti Mandeljštam.

“Priznaj da te plašim. Dokaz: kriješ se u labirintu.”

“Priznaj da te moja pjesma plaši, inače me ne bi sakrio u taj labirint. Ali znaj da neću povući ni riječ. Mrtav ću pisati još pjesama.”

“... koje nitko neće čitati. Zaboravljaš da nemaš pravo objavljivati. Nitko ne zna tko si. Što je tvoja desnica stvorila, ljevica ti je razorila. Svi su ti prijatelji okrenuli leđa.

Dodijavao si im. Nametao si im se za stolom.

Spavao si kod njih nepozvan, skupa sa svojom ludom ženom. Dvoje prosjaka. Bez dostojanstva. Iscrplite svoje prijatelje. Siti su vas.”

“Moji su pravi prijatelji siromasi, izgladnjeli ljudi koji stoje u redovima za tanjur juhe. Izbačeni iz svojih kuća, izgnani, strijeljani. Muškarci, žene i djeca izručeni tvojoj drobilici.”

Mandeljštam krikne svoju posljednju rečenicu. Od njegova krika Staljinu puca oko. Staljin primakne ruku tom oku.

Krv štrca iz očne duplje i teče po zemlji ispunjavajući labirint.

Zašto labirint? pita se on.

Mandeljštam zna da halucinira.

Pokušava se uhvatiti za mjesta i činjenice kako bi mōra nestala.

Kako ne bi potonuo.

Odlučio se otvorenih očiju suočiti sa smrću.

Povratak trenucima koji su prethodili prvom uhićenju pomogao bi mu da shvati razloge svojeg pada.

Postavši preko noći nepoželjni, Mandeljštamovi više nisu znali komu se obratiti.

Bez radne dozvole i mučeni glađu, prosjačili su od rijetkih prijatelja koji su im još ostali.

Milostinja od par rubalja izvučenih iz Saveza pisaca nije bila dovoljna da se izvuku.

Nije imalo smisla tražiti pomoć ni od prijateljice Ahmatove, jer je i sama bila u nemilosti.

Uz zabranu objavljivanja, Ahmatova sebi više nije dopuštala ni pisanje, sve kako bi sačuvala život sinu, koji je uhićen jer je htio osvetiti smrt svojeg oca, pjesnika Gumiljova, strijeljana bez suđenja u dobi od tri-deset pet.

Mandeljštam i Ahmatova, dvoje zabranjenih.

Dopušteni su bili samo pjesnici podložni režimu.

Ahmatova, prijateljica iz mladosti, njegova suučesnica, u jednoj od njegovih pjesama opisana kao Kasandra, prva koja je predvidjela mračne godine što će se sručiti na one koji se usuđuju reći to što ostali potihomisle.

*Sjetna i nijema Kasandro
Stenješ i tinjaš... Zašto zapravo,
Sjalo je Aleksandrovo sunce
Sjalo svima prije stotinu ljeta?*

Izgnanici u vlastitoj zemlji, Mandeljštam i Ahmatova odbijali su je napustiti iako su osjećali da su u njoj u opasnosti.

*Riječ sam zaboravio koju kazat kanih.
Slijepa će lasta se vratit u dvorac sjena*

*Da s prozirnima igra krila podrezanih.
U nesvijesti se noćna pjesma spijeva.**

* Iz pjesme “Lastavica”, u prijevodu Fikreta Cacana; Osip Mandeljštam, *Izabrane pjesme*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998, str. 51 (op. ur.).